

✓ PHÂN TẦNG XÃ HỘI - Ý NGHĨA NGHIÊN CỨU ĐỐI VỚI CÔNG CUỘC XÓA ĐÓI GIẢM NGHÈO Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

Thiếu tá, Ths. Đào Ngọc Tuấn

Khoa CNXHKH, Học viện Chính trị

Trải qua gần 30 năm tiến hành công cuộc đổi mới dưới sự lãnh đạo của Đảng (1986), đất nước ta đã đạt được những thành tựu hết sức to lớn, toàn diện: thể chế chính trị ổn định, quốc phòng an ninh được giữ vững, nền kinh tế phát triển nhanh, quan hệ hợp tác quốc tế rộng mở... góp phần nâng cao đời sống vật chất, tinh thần của nhân dân, nâng cao vị thế, uy tín đất nước trên trường quốc tế. Tuy nhiên, bên cạnh đó cũng bộc lộ những mặt trái, những hệ quả xã hội không mong muốn cần tập trung giải quyết. Một trong những hệ quả đó là vấn đề phân tầng xã hội (PTXH), gắn với nó là bất bình đẳng xã hội, phân hoá giàu nghèo (PHGN) và những hiện tượng tiêu cực khác, nếu không nghiên cứu, tìm ra những phương thức và biện pháp hiệu quả để giải quyết kịp thời sẽ đe dọa đến sự ổn định xã hội, ảnh hưởng đến sự phát triển bền vững của đất nước. Đây là những vấn đề chính trị, xã hội nổi bật phản ánh những vấn đề cấp thiết mà Đảng, Nhà nước, các nhà hoạch định chính sách, các nhà khoa học và đội ngũ cán bộ lãnh đạo, quản lý từ trung ương đến địa phương đã và đang chú trọng nghiên cứu giải

quyết, nhằm góp phần giảm bất bình đẳng, bất công xã hội, xóa đói giảm nghèo (XDGN), tiến tới xây dựng nước Việt Nam xã hội chủ nghĩa vì mục tiêu dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh.

Theo từ điển Bách khoa toàn thư mở Wikipedia, PTXH "*là một khái niệm để chỉ sự phân chia các cá nhân hay các nhóm xã hội thành các tầng lớp khác nhau. Mỗi tầng bao gồm các cá nhân, các nhóm xã hội có địa vị kinh tế, chính trị, uy tín giống nhau*". Khái niệm này cho thấy, về cơ bản, PTXH là sự phân chia mang tính cấu trúc các tầng lớp, giai tầng xã hội dựa trên những đặc trưng về địa vị kinh tế (tài sản, mức sống, thu nhập...), địa vị chính trị (quyền lực, địa vị trong hệ thống quyền lực xã hội), và địa vị xã hội (uy tín xã hội và địa vị trong xã hội).

PTXH là một hiện tượng khách quan, phổ biến và khó tránh khỏi của bất kỳ xã hội nào, đặc biệt là xã hội có giai cấp, nó là kết quả của sự phân công lao động xã hội và sự bất bình đẳng mang tính cơ cấu của tất cả mọi chế độ xã hội có giai cấp. Khi nói đến PTXH, các nhà xã hội học thường đề cập đến bất bình đẳng xã hội như là một yếu tố cơ

bản dẫn đến PTXH. Sự bất bình đẳng ở đây được hiểu theo nghĩa là sự không bình đẳng, sự không bằng nhau về các cơ hội hoặc lợi ích đối với những cá nhân khác nhau trong một nhóm hoặc nhiều nhóm trong xã hội.

Khái niệm PTXH còn liên quan chặt chẽ với khái niệm PHGN. PHGN là một hiện tượng xã hội phản ánh quá trình phân chia xã hội thành các nhóm xã hội có điều kiện kinh tế khác biệt nhau; thể hiện trong xã hội có nhóm giàu - tầng đỉnh, nhóm đủ ăn - tầng giữa, nhóm nghèo - tầng đáy; thể hiện trong xã hội có sự khác biệt về tài sản, thu nhập, mức sống giữa các cá nhân và các nhóm xã hội. Và có thể coi PHGN như là những biến thể của PTXH. Tuy nhiên, PTXH có ý nghĩa rộng lớn hơn PHGN, PHGN chỉ là một trong những tiêu chuẩn hay chiều cạnh của PTXH.

Theo GS.TS. Trịnh Duy Luân, trong thập kỷ 90 của thế kỷ trước, mức sống của đại đa số dân cư nước ta đã tăng lên đáng kể. Tuy nhiên, sự chênh lệch về mức sống cũng ngày càng tăng, tạo nên một sự PTXH rõ nét hơn giữa và trong các nhóm xã hội. Chẳng hạn, chênh lệch về chỉ tiêu giữa nhóm 20% giàu nhất và nhóm 20% nghèo nhất là khoảng 5,52 lần vào năm 1998 và 4,58 lần vào năm 1993. Còn chênh lệch theo thu nhập thì cao hơn. Năm 1998, chênh lệch về thu nhập giữa nhóm 20% giàu nhất và nhóm 20% nghèo nhất là 11,26 lần, giữa nhóm 10% giàu nhất và nhóm 10% nghèo nhất là hơn 20 lần, còn giữa nhóm 5% giàu nhất và nhóm 5% nghèo nhất là hơn 40 lần. Bên

cạnh đó, người có học vấn càng cao, càng có nhiều khả năng thuộc vào nhóm có mức sống cao. Trong những chủ hộ có học vấn đại học, cao đẳng trở lên thì 70% thuộc nhóm 20% giàu nhất, chỉ có 1,5% thuộc nhóm 20% nghèo nhất. Chỉ tiêu của hộ có chủ hộ học vấn đại học, cao đẳng trở lên cao gấp 2,33 lần (năm 1993) và 3,4 lần (năm 1998) so với hộ có chủ hộ chưa bao giờ đến trường.

Như vậy, điều cần chú ý là giữa PTXH và PHGN có sự tác động qua lại lẫn nhau, PHGN vừa là kết quả vừa là tác nhân của sự PTXH. Những người giàu có điều kiện đầu tư cho việc học tập và nâng cao sức khỏe, nhờ vậy họ sẽ có năng lực để tiếp cận thị trường và kiếm được việc làm có thu nhập cao. Trong khi đó, những người nghèo không có điều kiện học tập và sức khỏe yếu nên khó tìm được việc làm có thu nhập cao mà thường phải làm những công việc có thu nhập thấp với vị thế xã hội không cao. Như thế có nghĩa là sự chênh lệch giàu nghèo là một trong những nguyên nhân của sự PTXH và ngược lại.

Theo Quyết định số 09/2011/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ ngày 30/01/2011, về việc ban hành chuẩn hộ nghèo, hộ cận nghèo áp dụng cho giai đoạn 2011-2015, theo đó, hộ nghèo ở nông thôn là hộ có mức thu nhập bình quân từ 400.000 đồng/người/tháng (4,8 triệu/năm) trở xuống, ở thành thị có mức thu nhập bình quân từ 500.000 đồng/người/tháng (6 triệu/năm) trở xuống. Cũng theo Quyết định, hộ cận nghèo ở nông thôn có mức thu nhập bình quân từ

401.000 đồng/người/tháng đến 520.000 đồng/người/tháng, ở thành thị có mức thu nhập bình quân từ 501.000 đồng/người/tháng đến 650.000 đồng/người/tháng.

PTXH không có ý nghĩa tuyệt đối, bất biến, mà có thể thay đổi do sự vận động và phát triển không ngừng của xã hội dẫn đến sự thay đổi vị thế xã hội của các cá nhân. Trong lịch sử có bốn kiểu chủ yếu về hệ thống PTXH là: nô lệ, đẳng cấp, phong kiến và các giai cấp xã hội. Phổ biến nhất, người ta thường đề cập tới 2 kiểu PTXH là phân tầng đóng và phân tầng mở. *Phân tầng đóng* là loại phân tầng diễn ra trong xã hội đẳng cấp, ở đó ranh giới giữa các tầng lớp xã hội được xác định rất rõ ràng và được duy trì một cách nghiêm ngặt, các cá nhân không có cơ hội để thay đổi vị trí của mình từ tầng lớp này sang tầng lớp khác. *Phân tầng mở* là loại phân tầng trong xã hội có giai cấp, ở đó ranh giới giữa các tầng lớp rất linh hoạt, các cá nhân trong xã hội có cơ hội, điều kiện để di chuyển sang các tầng lớp khác. Ngoài ra, khi nghiên cứu PTXH có nhà xã hội học còn đề cập đến PTXH hợp thức và PTXH không hợp thức. *PTXH hợp thức* là sự phân tầng dựa trên sự khác biệt một cách tự nhiên về năng lực (thể chất, trí tuệ), về điều kiện, cơ may cũng như sự phân công lao động căn cứ vào năng lực của mỗi cá nhân và nhóm xã hội. Thực chất của PTXH hợp thức là sự vận hành xã hội theo nguyên tắc "làm theo năng lực, hưởng theo lao động". *PTXH không hợp thức* là phân tầng không dựa trên sự khác biệt tự nhiên của cá nhân về tài, đức, sự cống

hiến cho xã hội, mà dựa trên những hành vi bất chính như tham nhũng, lừa bịp, trộm cắp, buôn bán phi pháp, xu nịnh, cơ hội... để trở nên giàu có, được nắm giữ quyền lực, có địa vị xã hội, hoặc ngược lại, do lười biếng dựa dẫm, ỷ lại, không chịu lao động, phấn đấu, dề rơi vào tình trạng khốn khó, nghèo túng.

Mặc dù sự PTXH là không tránh khỏi, nhưng nếu hiểu rõ các đặc điểm, tính chất, các nguyên nhân và hậu quả của chúng sẽ giúp đề xuất được những giải pháp để có thể XDGN và giảm mức độ chênh lệch giàu nghèo, đồng thời điều chỉnh được sự PTXH theo hướng phát triển bền vững và công bằng xã hội. Đặc biệt, nếu xác định được xu hướng biến đổi mô hình PTXH thì có thể chủ động và tích cực thúc đẩy sự PTXH theo hướng phù hợp cho sự phát triển của mỗi thành viên trong xã hội.

Ở nước ta hiện nay, PTXH chủ yếu diễn ra dưới dạng phân tầng mở, với hai loại PTXH phổ biến là PTXH hợp thức và PTXH không hợp thức. Vì vậy, cần hiểu rõ và có thái độ với hai loại PTXH này.

Như quan niệm ở trên đã trình bày, có thể hiểu PTXH hợp thức chính là sự phân tầng theo hướng lành mạnh, tích cực, là trật tự xã hội lý tưởng của sự công bằng xã hội giúp xã hội ổn định và phát triển đương nhiên, trong trường hợp này, đây là loại phân tầng tích cực, là cần thiết, là cái chúng ta mong muốn. Một xã hội như vậy sẽ tạo ra được động lực, nguồn lực thúc đẩy xã hội phát triển, sẽ góp phần tạo ra trật tự xã hội cũng như bộ mặt nhân văn, nhân ái cho xã

hội; Đồng thời khắc phục được những tư tưởng bảo thủ, ích kỷ, hẹp hòi, kèn cựa, đổ kị ganh ghét những người hơn mình. Với một xã hội có sự PTXH hợp thức như vậy đương nhiên là chúng ta sẽ thừa nhận, ủng hộ, tìm cách bảo vệ. Đồng thời chúng ta cũng cần phải tuyên truyền rộng rãi để đông đảo mọi người cùng thừa nhận, ủng hộ, cùng góp sức duy trì, củng cố, phát triển và bảo vệ một trật tự xã hội hợp thức. Một xã hội như vậy cần được thiết chế hoá trong cuộc sống. Nhà nước cần phải tạo ra những hành lang pháp lý cần thiết, rộng rãi, an toàn và cởi mở cho sự phân tầng hợp thức, nơi mà mọi người đều được phát huy năng lực và cống hiến theo khả năng, được hưởng các thành quả mà họ xứng đáng được hưởng theo đúng pháp luật của nhà nước. Trong Chiến lược phát triển kinh tế - xã hội giai đoạn 2011-2020, Đảng ta khẳng định: "... *Tạo cơ hội bình đẳng tiếp cận các nguồn lực phát triển và hưởng thụ các dịch vụ cơ bản, các phúc lợi xã hội... Khuyến khích làm giàu theo pháp luật, tăng nhanh số hộ có thu nhập trung bình khá trở lên. Có chính sách và các giải pháp phù hợp nhằm hạn chế phân hoá giàu nghèo, giảm chênh lệch mức sống...*"¹

PTXH không hợp thức là biểu hiện của sự bất công xã hội và đương nhiên là bất bình đẳng xã hội và vì vậy là tiêu cực, là sự kìm hãm sự phát triển của xã hội, là xiềng xích trói buộc những tiềm năng sáng tạo của các cá nhân, làm thui chột những năng lực

thể chất và tinh thần của những người lao động chân chính, là nguyên nhân của những bất bình, xung đột xã hội dẫn đến mâu thuẫn, khủng hoảng xã hội. Trong trường hợp đặc biệt nó sẽ tạo ra những đối kháng xã hội mà đỉnh cao là sự phá vỡ trật tự xã hội và sự rối loạn xã hội. Do đó, Đảng, Nhà nước và toàn xã hội cần lên án, phê phán gay gắt trước công luận, giáo dục và xử lý nghiêm theo pháp luật. Đại hội Đảng XI, Đảng ta khẳng định: "*Thực hiện kiên trì, kiên quyết, có hiệu quả cuộc đấu tranh phòng, chống tham nhũng, lãng phí là nhiệm vụ rất quan trọng, vừa cấp bách, vừa lâu dài... Nâng cao hiệu lực, hiệu quả của các cơ quan chức năng, khuyến khích phát hiện và xử lý nghiêm các hành vi tham nhũng, lãng phí*"². Đồng thời kiên trì giáo dục những kẻ lười biếng, ý lại, thậm chí cưỡng bức họ phải lao động, phải cải tạo một cách nghiêm khắc.

Thực hiện đường lối đổi mới, xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa hiện nay, chúng ta cần cương quyết thực hiện công bằng xã hội, đảm bảo thực hiện nghiêm giữa quyền lợi và nghĩa vụ, giữa làm và hưởng, giữa tội ác và sự trừng phạt, đảm bảo sự tôn trọng và thừa nhận của xã hội với mỗi cá nhân trong cộng đồng xã hội. Để biến các văn bản, nghị quyết, đường lối, chủ trương của Đảng và Nhà nước ta về vấn đề PTXH, XDGN có hiệu quả, trong điều kiện hiện nay, cần thực hiện một số chủ trương, giải pháp cơ bản sau:

¹ Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Nxb CTQG. H 2011. Tr. 124.

² Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Nxb CTQG. H 2011. Tr. 144.

Một là, thực hiện XĐGN cần phải được giải quyết trong tổng thể chiến lược phát triển của đất nước. Kết hợp hài hòa giữa tăng trưởng kinh tế cao, bền vững với công bằng xã hội ngay từ đầu, ngay trong từng giai đoạn và trong suốt quá trình phát triển.

Hai là, đẩy mạnh hơn nữa quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế nông nghiệp, nông thôn theo hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa; tạo thêm nhiều việc làm ở thành thị, duy trì sự phát triển; cải thiện môi trường hoạt động cho các doanh nghiệp; phát triển tổng hợp đối với miền núi, vùng sâu, vùng xa.

Ba là, đầu tư và phát triển hơn nữa cơ sở hạ tầng; cung cấp tốt hơn các dịch vụ tài chính; nâng cao chất lượng giáo dục; hỗ trợ người nghèo về giáo dục, về y tế.

Bốn là, cần hoàn thiện hơn nữa hệ thống phúc lợi xã hội; phát huy tinh thần đoàn kết, tương thân tương ái của cộng đồng xã hội; thực hiện chương trình XĐGN gắn với khuyến khích làm giàu chính đáng.

Năm là, XĐGN phải được gắn với tính chủ động, tự lực vươn lên của người nghèo, đồng thời tranh thủ giúp đỡ của các tổ chức và cộng đồng quốc tế.

Việc vận dụng các giải pháp trên phải tính đến tính đặc thù, sự khác biệt giữa các vùng, miền và từng nhóm đối tượng nghèo đói. Cần vận dụng các giải pháp tác động một cách đồng bộ, trong đó xác định rõ những giải pháp mũi nhọn, đột phá và giải pháp thứ yếu, hỗ trợ sao cho hiệu quả, đạt được mục đích đề ra.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Ngọc Hùng: *Chênh lệch giàu nghèo và phân tầng xã hội ở Hà Nội hiện nay*. Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam, ngày 8-10-2010.

2. Nguyễn Đình Tấn: *Cơ cấu xã hội và phân tầng xã hội*. Nxb. Lý luận chính trị, Hà Nội, 2005.

3. Tổng cục Thống kê. *Kết quả điều tra mức sống hộ gia đình năm 1993, 1998, 2000, 2002, 2004, 2006, 2008*. Tổng cục Thống kê. Hà Nội.

4. Trương Lai: *Khảo sát xã hội học về PTXH*. Sách tham khảo nội bộ. Nxb Khoa học xã hội. Hà Nội, 1995.

5. Trịnh Duy Luân, *Phân tầng xã hội ở Việt Nam hiện nay - Phương pháp tiếp cận và kết quả nghiên cứu*.

6. Đề tài *Khảo sát thực trạng kinh tế - xã hội 4 quận nội thành Hà Nội vào năm 1992 và một số công trình nghiên cứu của Viện Xã hội học thuộc Chương trình nghiên cứu khoa học cấp nhà nước KX.04*.

7. Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XI, Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2011, tr. 124, 144.

8. Lê Hữu Nghĩa, *Một số vấn đề cần nghiên cứu về cơ cấu xã hội và phân tầng xã hội ở nước ta trong điều kiện hiện nay*. Tạp chí Lý luận Chính trị, 12/2010.

9. Đào Ngọc Tuấn: *Một số giải pháp cơ bản xóa đói giảm nghèo ở Việt Nam hiện nay*. Tạp chí Bảo hiểm xã hội, kỳ 2, tháng 7/2013.

10. <http://www.google.com.vn>, Bách khoa toàn thư mở Wikipedia...